

Steve Fenton. (2003). *Ethnicity*. UK: Polity Press.

พิเชฐ สายพันธ์*
piminh@yahoo.com

สำหรับผู้สนใจความรู้ด้าน “ชาติพันธุ์ศึกษา” (ethnicity) หนังสือเล่มนี้สามารถทบทวนองค์ความรู้ผ่านงานเขียนที่เกี่ยวข้องตลอดคร้อยกว่าปีที่ผ่านมาได้อย่างต่อเนื่อง ผู้เขียนคือ สตีฟ เฟนตัน (Steve Fenton) สามารถแสดงที่มาของความคิดสำคัญที่เป็นพื้นฐานสำหรับการก่อรูปแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในทาง “ชาติพันธุ์ศึกษา” ตั้งแต่อดีตและเสนอข้อปรับปรุงฐานคิดทางชาติพันธุ์ที่มีความชัดเจนขึ้นในตัวของมันเอง ทั้งนี้ ผู้เขียนได้ให้ความสนใจต่อการเติบโตของแนวคิดในเรื่อง “เชื้อชาติ” (race) และ “ชาติ” (nation) ที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการของแนวคิดด้าน “ชาติพันธุ์ศึกษา” ให้มีความโดดเด่นและแตกต่างออกไปด้วย ดังนั้น ผู้อ่านจะสามารถทำความเข้าใจเรื่องชาติพันธุ์ศึกษาได้ ด้วยการเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการโต้ตอบถกเถียง รวมไปถึงความเข้าใจความคิดเรื่องเชื้อชาติและชาติที่ปรากฏให้เห็นในวิวัฒนาการทางความคิดที่ผ่านมา

สิ่งที่ทำให้หนังสือเล่มนี้มีความน่าสนใจและให้คำตอบที่แตกต่างจากหนังสือเล่มอื่นก็คือ คำถามสำคัญที่ผู้เขียนได้ยกขึ้นมาเพื่อเกิดประเด็นค้นหาและถกเถียงได้แก่ คำถามต่อแก่นแกนของความต่างทางชาติพันธุ์ว่ายังมีความสำคัญอยู่หรือไม่ ถ้ามีแล้วเมื่อใดถึงจะแสดงความสำคัญของความต่างทางชาติพันธุ์นั้นออกมา เพราะดูเหมือนว่าผู้คนกลุ่มต่างๆ ก็ยังคงมีการระบุถึงลักษณะทางชาติพันธุ์ เพื่อเป็นข้อกำหนดคุณสมบัติทางวัฒนธรรมในสังคมของตนอยู่ รวมถึงการใช้คุณสมบัติทางชาติพันธุ์ในการเป็นเครื่องมือต่อรองของความเคลื่อนไหวและฐานะการดำรงอยู่ทางสังคมของตนอย่างมีนัยสำคัญเช่นกัน ทิศทางในการแสวงหาคำตอบดังกล่าวได้ทำให้เห็นถึงความสำคัญในมิติของชาติพันธุ์ศึกษาในโลกปัจจุบันมากขึ้น ผู้เขียนสามารถเชื่อมโยงได้ว่า วาทกรรมทางด้านชาติพันธุ์ได้เข้ามาเกี่ยวข้องและกลายเป็นเงื่อนไขต่อการทำความเข้าใจวาทกรรมและปรากฏการณ์ชุดต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเคลื่อนย้ายผู้คนในระดับโลก ความไม่เท่าเทียมกันในระดับโลกและท้องถิ่น ความเข้มแข็งของรัฐต่อลักษณะทางชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ของมิติชาติพันธุ์กับ

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อัตลักษณ์ของชาติ ชาติพันธุ์สถานะของชนกลุ่มใหญ่ในรัฐ ไปจนถึงมุมที่เล็กลงแต่น่าคิด อย่างประเด็นชาติพันธุ์สถานะกับปัจเจกชนนิยม

แม้หนังสือจะได้เปิดประเด็นเชื่อมโยงใหม่ๆ ทางชาติพันธุ์ก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ผู้เขียนไม่ได้มองข้ามไปก็คือ การทำความเข้าใจต่อประเด็นพื้นฐานสำคัญระหว่างชาติพันธุ์สถานะ (ethnicity) กับกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) ซึ่งที่จริงแล้วเป็นคนละเรื่องกัน แต่มีความเกี่ยวข้องกันตลอดในกระแสด้านความรู้ด้านชาติพันธุ์ ผู้เขียนได้ให้พื้นที่ถึงสามบทแรกในการปูพื้นฐานความเข้าใจที่สำคัญนี้ ตลอดจนการเชื่อมโยงกับแนวคิดทางด้านชาติและเชื้อชาติ ก่อนที่จะส่งเนื้อหาบทต่อๆ ไปจนถึงบทที่ 9 สู่ประเด็นและข้อถกเถียงต่างๆ ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น และแน่นอนว่า ในตอนท้ายของหนังสือ ผู้อ่านจะได้ทราบว่าในที่สุดที่ทางของสิ่งที่เรียกว่าชาติพันธุ์สถานะจะอยู่ตรงไหนของพรมแดนความรู้และปรากฏการณ์สังคมในโลกปัจจุบัน ตามคำถามที่ผู้เขียนได้ตั้งไว้เป็นแนวทางสำคัญในการแสวงหาคำตอบจากหนังสือเล่มนี้

เห็นได้ว่า สตีฟ เฟนตอน ได้วางเป้าหมายของหนังสือว่า ต้องการนำเสนอชุดของแนวความคิดหลักทางด้านชาติพันธุ์ ซึ่งนอกจากเขาจะได้แสดงให้เห็นความเป็นมาของแนวคิดทางด้านชาติพันธุ์แล้ว ยังได้นำเสนอข้อถกเถียงและข้อวิจารณ์ที่สำคัญของแนวคิดต่างๆ เหล่านั้น ดังนั้นเราจึงพบว่า ผู้เขียนตั้งใจที่จะแสดงข้อถกเถียงทางแนวคิดสำคัญในการศึกษาทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะข้อถกเถียงในเรื่องคุณสมบัติต้นกำเนิดเดิม (primordialism) และข้อถกเถียงต่อแนวคิดอัตลักษณ์จากต้นกำเนิดเดิม (primordial identities) ซึ่งเป็นแนวคิดหนึ่งที่ยังตามหลอน เป็นเงาที่แยกไม่ออกสำหรับวงการการศึกษาทางชาติพันธุ์มาจนกระทั่งปัจจุบัน รวมทั้งข้อถกเถียงสำคัญกับงานเขียนวิพากษ์ทางชาติพันธุ์ชิ้นอื่นๆ เช่น ข้อถกเถียงกับงานของนาธาน เกลเซอร์ (Nathan Glazer) และแดเนียล แพทริก โมยนิฮาน (Daniel Patrick Moynihan) สองนักวิพากษ์ชาติพันธุ์ชื่อดังฝั่งอเมริกา เกลเซอร์นั้นสอนหนังสือทางด้านสังคมวิทยาอยู่ที่มหาวิทยาลัยเบอร์กลีย์และฮาร์วาร์ด ส่วนโมยนิฮานเป็นนักสังคมวิทยาการเมืองที่เคยวิจารณ์ตั้งแต่ก่อนสหภาพโซเวียตจะล่มสลายว่า ความอ่อนแอของสหภาพโซเวียตนั้น ส่วนหนึ่งจะเกิดจากปัญหาภายในด้านความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่น่าอ่านและจับตามองในหนังสือเล่มนี้ว่า เฟนตอนซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาที่เขียนงานทางชาติพันธุ์จากฝั่งอังกฤษจะสร้างข้อถกเถียงข้ามฟากกับนักสังคมวิทยาผู้วิพากษ์ชาติพันธุ์ฝั่งอเมริกาอย่างออกรสชาติในหนังสือเล่มนี้ได้อย่างไร

ดังนั้น ผู้อ่านก็จะได้พบตัวอย่างกรณีทางชาติพันธุ์ที่มาจากทั้งฝั่งอเมริกาและอังกฤษไปพร้อมกัน เพื่อไม่ให้หนังสือเล่มนี้รู้สึกน่าเบื่อและมีความเป็นตะวันตกมากเกินไป เฟนตอนได้เปรียบเทียบกรณีศึกษาทางชาติพันธุ์ข้ามซีกโลกมาสู่พื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

โดยใช้ข้อมูลจากประเทศมาเลเซียมาแสดงให้เห็นว่า วาทกรรมด้านชาติพันธุ์สถานะได้ถูกนำมาใช้ให้เห็นในลักษณะต่างๆ กัน ในสังคมที่แตกต่างทั้งในโลกตะวันตกและในโลกตะวันออก (ด้วย)

หากจะพิจารณาจากพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ของผู้เขียนเพื่อทำความเข้าใจต่อหนังสือเล่มนี้จากอีกแง่มุมหนึ่งก็จะพบว่า สตีฟ เฟนดอน เป็นศาสตราจารย์ทางด้านสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัยบริสตอล ประเทศอังกฤษ ทำให้เนื้อหาความรู้ทางด้านชาติพันธุ์สถานะที่เติบโตมาอย่างหนักหน่วงจากวิชาชาติพันธุ์วิทยาตลอดสมัยอาณานิคมที่ผ่านมาได้รับการมองในมุมมองของนักสังคมวิทยาอังกฤษ ซึ่งให้ความสำคัญกับมิติโครงสร้างสังคม เราจึงได้เห็นการนำประเด็นทางชาติพันธุ์มาเชื่อมโยงสู่ประเด็นทางด้านการเมืองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และทำให้หนังสือเล่มนี้ ไม่เพียงแต่เป็นหนังสือเฉพาะทางสำหรับกลุ่มผู้สนใจทางด้านชาติพันธุ์วิทยาโดยเฉพาะ แต่ยังเป็นหนังสือสำหรับผู้คนแวดวงสาขาอื่นๆ ที่สนใจประเด็นนี้อย่างกว้างขวางขึ้นด้วย เพราะผู้เขียนได้ให้การทบทวนแนวคิดทฤษฎีทางชาติพันธุ์และชี้ให้เห็นปรากฏการณ์ทางด้านชาติพันธุ์ที่เป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่แสดงนัยสำคัญต่อความเคลื่อนไหวร่วมสมัยในสังคมโลกปัจจุบัน หากผู้อ่านได้มองเห็นสิ่งที่ผู้เขียนเสนอขึ้นมามีได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด ผู้อ่านก็จะบรรลุถึงความตั้งใจสูงสุดของงานเขียนชิ้นนี้ที่พยายามเสนอกรอบความคิดใหม่ๆ ต่อการพิจารณาคุณลักษณะทางชาติพันธุ์สถานะในบริบทของสังคมแบบสมัยใหม่หรือสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ ซึ่งทำให้การศึกษาชาติพันธุ์สถานะได้ขยายความเข้าใจกว้างออกมาทางสังคมวิทยามากขึ้น

ทั้งหมดที่กล่าวถึงคือสิ่งที่ผู้อ่านจะได้จากหนังสือเล่มนี้ที่มีความยาวเพียง 220 หน้า จึงเป็นหนังสือที่ไม่น่าพลาดสำหรับผู้สนใจเรื่องชาติพันธุ์ในศตวรรษใหม่นี้